

УДК 378.146

© Плащовата М.С., 2014 р.

<http://orcid.org/0000-0002-2765-6208>

М. С. Плащовата

ДО ВИТОКІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ

У статті розкрито історію становлення педагогічної оцінки. Проаналізовано та узагальнено різні підходи щодо вирішення педагогічних проблем, що пов'язані з оцінкою та системою оцінювання, схарактеризовано основні аспекти шкільної оцінки, наведені її позитивні і негативні сторони, варіативність різних систем оцінювання (двобальну (зараховано, не зараховано), 60- бальну, 100-бальну системи). З'ясовано, що педагогічно-науковці, методисти та фахівці в галузі освіти ведуть інтенсивні пошуки шляхів удосконалення системи оцінювання. Проаналізовано основні ідеї прихильників системи оцінювання, які стверджували, що негативні наслідки використання бальної системи найчастіше бувають через невміння або непорядність учителів та опонентів бальної системи, що дотримувалися позиції, що учні вчать не заради знань, а заради балів, вимагаючи їх від учителя різними шляхами, найчастіше пропонували замінити їх словесними або письмовими розгорнутими характеристиками про успіхи учнів.

Актуальність публікації обґрунтована проблемами підвищення якості навчання і засвоєння знань продовжує залишатися важливим завданням і на сьогоднішній день.

Значна увага приділена питанню реформи в галузі освіти (введення 12-бальної шкали оцінювання, модульно-рейтингової системи, зовнішнього тестування). Також автор встановлює основні причини неуспішності, що обумовлені особливостями особистості учня.

Також зроблено висновок, що оцінка педагога повинна бути об'єктивною, адекватною, мотивованою, критичною, стимулюючою, диференційованою, зацікавленою, виразною, зрозумілою та поважною.

Ключові слова: педагогічна оцінка, бальна система, навчання, вчитель, школа.

В статье раскрыта история становления педагогической оценки. Проанализированы и обобщены различные подходы к решению педагогических проблем, связанных с оценкой и системой оценивания, охарактеризованы основные аспекты школьной оценки, приведенные ее положительные и отрицательные стороны,

вариативность различных систем оценивания (двухбалльную (зачтено, не зачтено), 60 балльную, 100-балльную системы). Выяснено, что педагоги-ученые, методисты и специалисты в области образования ведут интенсивные поиски путей усовершенствования системы оценивания. Проанализированы основные идеи сторонников системы оценивания, которые утверждали, что негативные последствия использования балльной системы чаще всего бывают из-за неумения или непорядочность учителей и оппонентов балльной системы, придерживались позиции, что ученики учатся не ради знаний, а ради баллов, требуя их от учителя различными путями, чаще предлагали заменить их словесными или письменными развернутыми характеристиками об успехах учеников.

Актуальность публикации обоснована проблемами повышения качества обучения и усвоения знаний продолжает оставаться важной задачей и на сегодняшний день.

Значительное внимание уделено вопросу реформы в области образования (введение 12-балльной шкалы оценивания, модульно-рейтинговой системы, внешнего тестирования). Также устанавливаются основные причины неуспеваемости, обусловленные особенностями личности ученика.

Также сделан вывод, что оценка педагога должна быть: объективной, адекватной, мотивированной, критической, стимулирующей, дифференцированной, заинтересованной, выразительной, понятной и важной.

Ключевые слова: педагогическая оценка, балльная система, обучение, учитель, школа.

The historical aspect of the formation of educational evaluation is defined in the article. The various existing approaches to the definition of educational problems related to the assessment and evaluation system are analyzed and summarized, the main aspects of the school estimates are describes, its positive and negative sides and the variability of different systems are given. Educators, scientists, methodologists and experts in the field of education are intensive in searching ways to improve the system of evaluation. There are the basic ideas of supporters, who argued that the negative effects of the use of the scoring system are most often due to the inability or dishonesty teachers and opponents of scoring system, which take the position that students learn not for the sake of knowledge, but for the sake of points, achieving their teachers from different paths, they often offer to replace the scoring system with verbal or written disclosure of the characteristics of student success.

Considerable attention is paid to the issue of educational reform (introduction of a 12-point scale of assessment, module-rating system of external testing). Also the main causes of poor progress due to the peculiarities of the individual student are established.

It's also concluded that the assessment of the teacher should be: objective, adequate, motivated, critical, challenging, differentiated, interested, expressive, clear and important.

Keywords: *educational evaluation, the point system, teaching, teacher, school.*

Постановка проблеми. Питання, що стосується педагогічної оцінки, має складний і тривалий шлях розвитку. Вони є актуальними і в наш час. Реформи у сфері освіти, щодо педагогічного оцінювання скасовували бальний вираз оцінки. Однак у шкільній практиці оцінювання завжди існувало, незалежно від форми (словесної або цифрової), оскільки оцінка – це один зі складових навчально-виховного процесу, один з його інструментів.

Вона носить інформативний характер, є зовнішнім стимулом до навчання, формує в учнів ціннісне ставлення до результатів своєї праці, а через них і до самого себе, а так само є важливим засобом регуляції та контролю їхньої навчальної та трудової діяльності. Таким чином, сутність педагогічної оцінки полягає в порівнянні досягнутого рівня навчальної діяльності, знань, поведінки школярів із заздалегідь запланованими – тими, які відображені в шкільних та навчальних програмах.

Аналіз останніх досліджень. Проблема оцінювання й оцінки отримала відображення в працях вітчизняних психологів, педагогів та методистів (Б. Ананьєв, П. Блонський, Дж. Брунер, Л. Божович, Л. Вигодський, Є. Голубєва, А. Леонтєв, А. Ліпкіна, І. Лернер, А. Лурія, М. Скаткін, Д. Ельконін).

Великий внесок у розвиток шкільного оцінювання внесли такі вчителі новатори, як Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Шацький та ін.

Мета статті полягає у з'ясуванні історії розвитку педагогічної оцінки.

Виклад основного матеріалу. Вивчення та узагальнення науково-педагогічних матеріалів свідчить про те, що однією з видатних подій пошуку рішення педагогічних проблем, пов'язаних з оцінкою були педагогічні

слухання з цих питань в Петербурзькому педагогічному товаристві 1873 року.

У січні 1873 року на одному з засідань Петербурзького педагогічного товариства відомий педагог К. Сент-Іллер запропонував колегам обговорити 7 питань про шкільні оцінки, головне з яких: «Чи потрібно успіхи учнів виміряти цифрами?» [5, с. 326]

Рішення з даного питання так і не було прийнято. Ще півстоліття питання про шкільні оцінки залишалося відкритим.

Говорячи про бали, К. Сент-Іллер підкреслював, що «простежити їх історичний досвід досить складно» [5, с. 73]. Вважалося очевидним, що вже перші вчителі похвально або негативно, з більш-менш педагогічним тактом відгукувалися про знання, здібності, старанність та інші якості своїх учнів. У ході індивідуальних занять з учнями вчитель обмежувався стислими або детальними усними характеристиками ходу занять та успіхів вихованця. Але коли з'явився клас і в ньому до півсотні учнів, без оцінки вже було важко.

Найстарішою системою балів у Німеччині була та, яка мала тільки три оцінки: гарну, середню і погану. Ці оцінки умовно ділили клас на три групи і вказували, до якої саме треба віднести того чи іншого учня. Більшість учнів належали до середньої групи, тому з часом з'явилися ще дві оцінки саме для розділу цієї основної найчисленнішої групи на підгрупи. Так зародилася п'ятибальна система.

Поступово бали перестали бути розрядом, номером групи, до якої вчитель відносив учня, і перетворилися на оцінку його успіхів у навчанні. Такий погляд на бали встановився під впливом 12-бальної системи оцінок німецького педагога XVIII століття І. Базедова [8]. В основу його діяльності були покладені ідеї Ж. Руссо [9] і власні педагогічні погляди. У навчальному закладі учням за хороші успіхи в навчанні та зразкову поведінку ставили крапки. По числу цих крапок визначали успіх учнів і перелік пільг, які у зв'язку з цим вони отримували. Катерина II виявляла велику зацікавленість педагогічною

діяльністю І. Базедова [5]. Погляди німецького педагога на шкільну оцінку отримали поширення і в Росії. Замість необмеженої кількості крапок, у Росії ввели певну обмежену норму – 12 (дюжину).

На початку другої половини XIX століття в Росії в різних типах середніх навчальних закладів паралельно співіснували п'ятибальна й 12-бальна системи оцінок. Крім того, в початковій школі, учительських навчальних закладах, деяких новаторських середніх школах балів взагалі не було [5].

У різних навчальних закладах і в різних країнах використовували двобальну (зараховано, не зараховано), 60-бальну, 100-бальну системи. У деяких випадках замість цифрових балів використовували стислі («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», «абсолютно незадовільно» чи «погано») або розгорнуті словесні характеристики. У французькій школі практикувалося встановлення певного рейтингу серед учнів: перший учень класу або з якогось предмету; другий, третій тощо. У ряді закордонних католицьких жіночих школах для залучення учениць використовували різні стрічки, жетони. А в десятках російських шкіл існували червоні і чорні дошки пошани і приниження, прізвищ кращих і поганих учнів.

Таким чином, у часи, коли в Петербурзькому педагогічному товаристві відбувалася дискусія про шкільну оцінку, однозначних поглядів на неї ні світова педагогічна теорія, ні шкільна практика ще не виробили.

На початку XX століття суспільну увагу знову було прив'язано до школи. Серед проблем середньої освіти заговорили про бали. Так, на межі століть В. Селенкін провів ряд уроків у гімназії без оцінок. Подібні уроки сподобалися як учителю, так і учням, хоча за чверть оцінки виставлялися. Учитель так характеризує зроблене: «Мій нетривалий експеримент привів мене до глибокого переконання, що чинна система оцінок є злом, скасування

якої, якщо вона відбудеться, можна тільки порадити. Вона є злом навіть у тому випадку, якщо допустити, що оцінки завжди точно оцінюють ступінь пізнання, і якщо не мати на увазі тих явищ, коли отримання балів пов'язано для учня з моральними стражданнями й з грубим фізичним насильством, якому піддає його сім'я» [10, с. 160].

Сім'я київських педагогів Н. Володкевича й Л. Володкевич заснували в 1900 році в Києві перше в імперії жіноче комерційне училище. Навчально-виховний процес в училищі був направлений на інтереси дітей і розвиток людської особистості. [4, с. 120].

У такій школі не було оцінок. В училищі виключалися будь-які кошти зовнішнього впливу, покарання й нагороди, оскільки, на думку Н. Володкевича, вони обмежували внутрішню самодіяльність учнів. Головними були самодіяльність і самодисципліна. Оцінки в училищі були замінені характеристиками учнів з кожного предмета. Відсутність оцінок не знижувала інтересів дітей до навчання, інтенсивності їхньої навчальної роботи. Вимогливість вчителів теж була відповідною.

Відомий український учений-лінгвіст і педагог В. Харц [5] організував роботу Єлизаветградського громадського комерційного училища на підставах нової школи. У цьому училищі також була здійснена спроба відмовитися від бальної системи і замінити її розгорнутими характеристиками учнів, які склалися на класних комісіях на підставі спостережень за дітьми викладачами, класними наставниками, лікарем і представником ради батьків.

У Полтавському комерційному училищі А. Байєра [5] була своя система оцінювання, яка стимулювала навчання найкращих і примушувала працювати гірших учнів. Поточні кращі відповіді тут могли не оцінювати, але відзначали незадовільним балом або відміткою про навчання невстигаючих учнів. Для невстигаючих у кінці навчального року організовувалися додаткові місячні заняття для повторення пройденого

матеріалу. Частині з цих учнів влаштовувалися повторні серпневі випробування, хтось залишався на другий рік.

У Сумському комерційному училищі успішність учнів зазначалася тільки підсумковими оцінками за чверть, а також короткими щомісячними характеристиками. Іспитів в училищі не було. Тільки для невстигаючих учнів наприкінці серпня проводились іспити з метою перевірки якості виконання роботи, яку давали на літо. У Нікопольському комерційному училищі в I–VI класах успішність відзначалася характеристиками, а в старших VII–VIII класах підсумковими оцінками за чверть.

Директор Київського комерційного училища Натансона Е. Нолл практикував систему розгорнутих характеристик, якою в багатьох комерційних училищах намагалися замінити систему балів через її громіздкість та неефективність по відношенню до середнього учня.

Скасування оцінок, про яке тривалий час говорили передові педагоги України та Росії, відбилося в постанові Наркомосу «Про скасування оцінок» у травні 1918 року. Було відмінено бальну систему оцінювання знань. Переведення з класу в клас, видача свідоцтв відбувалися за рішенням педагогічної ради. Було заборонено всі види іспитів: вступні, перехідні, випускні. Скасовувалася індивідуальна перевірка учнів на уроці. Фронтальна усна перевірка, письмові роботи залікового характеру допускалися лише як крайні засоби. У якості бажаних форм контролю рекомендувалися періодичні бесіди з учнями з пройдені теми, усні й письмові зрізи (доповіді, звіти учнів про прочитані книги або статті, ведення робочих щоденників).

Педагоги 1920-х років зосередили увагу на розвитку активності та самодіяльності школярів, на формуванні в них інтересу до знань, умінь самостійно здобувати й накопичувати їх. Але різні педагогічні новації й експерименти з організації навчально-виховної роботи та оцінки привели до зниження рівня знань школярів. У 1932 р. Постановою ЦК ВКП (б) шкільна оцінка була реабілітована. У

1933 році Наркомос замість недиференційованої двобальної системи ввів чотирибальну, а в 1935 році постановою Раднаркому і ЦК ВКП (б) була повернута п'ятибальна система оцінювання знань учнів.

У наступні роки запровадження регулярного обліку знань кожного учня виправдало себе, навчальна підготовка й дисципліна школярів помітно підвищилася.

Великий інтерес щодо «безоціночного» оцінювання представляє досвід лабораторної експериментальної дидактики Ш. Амонашвілі [1]. Дітям молодших класів протягом багатьох років не ставили позначки.

Школярі звітували перед батьками та вчителями результатами своєї праці: власними розповідями, малюнками, виробами, самостійно вирішеними завданнями і прикладами. За півріччя молодшим школярам видавалися характеристики, в яких відзначалися їх поразки й невдачі за цей період, а також готувалися спеціальні «пакети для батьків», які містили зразки робіт дітей. При організації процесу навчання основний упор робився на формування в дітей мотивів навчання та пізнавальної активності. Була розроблена оцінна система експериментального навчання, при якій змістовна оцінка включається в шкільну навчальну діяльність як її регулятор. У результаті експериментального навчання діти стали більш активні, самостійні, а головне – у них сформувався інтерес до навчання, прагнення вчитися.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Історія педагогічної оцінки бере свої витoki з далекої давнини. Початком розвитку шкільного оцінювання вважається введення першої бальної системи оцінок у Німеччині.

У вітчизняній педагогіці однією з видатних подій вирішення педагогічних проблем, пов'язаних з оцінкою були педагогічні слухання в Петербурзькому педагогічному товаристві з 1873 по 1875 рік. Відомі педагоги, психологи й методисти висловлювали свою думку, пропонували свої ідеї щодо необхідності або непотрібності оцінки в навчальному процесі,

створювали авторські школи зі своєю системою оцінювання знань. Проте, в Російській Імперії, до складу якої входила й Україна, завжди існувала бальна система оцінювання, але критерії її були на різних етапах розвитку суспільства не однакові. Знання, вміння і навички учнів визначалися за 3-, 5-, 12-, 60- та 100-бальною системою.

Реформи, що проводяться в сфері освіти України, встановили певні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Нині навчальна діяльність школярів оцінюється за 12-бальною системою.

Подальших наукових розробок потребують питання порівняльного аналізу оцінювання знань учнів та студентів в Україні та провідних країнах світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. Обучение. Оценка. Отметка. / Ш. А. Амонашвили – М.: Знание, 1980. – 96 с.
2. Бондар В. І. Дидактика. / В. І. Бондар – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
3. Вентцель К. Этика и педагогика творческой личности. / К. Вентцель – М.: Изд. К. Тихомирова. – 1912. – 478с.
4. Володкевич Н. Н. Задачи педагогической деятельности. / Н. Н. Володкевич – К.: Освіта, 1975. – 146с.
5. Гур'янова О. Історія і сьогодення шкільної оцінки / О. Гур'янова // Педагогіка толерантності. – 2007. – № 2. – С. 67 – 93
6. Педагогика. Учебное пособие для студентов пед. вузов и педагогических колледжей / Под редакцией П. И. Пидкасистого. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 608 с.
7. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Пресс, 2003. – 700 с.
8. Педагогічна майстерність: навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – 606 с.

9. Руссо Ж. Ж. Эмиль, или о воспитании. / Ж. Ж. Руссо – М.: Просвещение. – 1996. – 456 с.

10. Селенкин В. А. Уроки с отметками и уроки без отметок / В. А. Селенкин // Вестник воспитания, 1901. – №3. – С. 160 – 164

11. Шаталов В. Ф. Куда и как исчезли тройки. / В. Ф. Шаталов – М.: Просвещение, 1980. – 192 с.